

KIVDF
www.kivdf.gov.az

Layihənin istiqaməti:
"İctimai və dövlət maraqlarının müdafiəsi"

Tanımayanlar üçün. Heç de uzaq tarix deyi. Ötən əsrin 90-ci illərində o, birdən-birə bütün respublikada tanınmağa başladı. Əvvəller bir hekayəsi bele işq üzü görəməyən "adi kimyaçı baba"nın - Akif Həsənoğlunun o zaman dramaturgiyada debütant olaraq cəmi 3 il ərzində yazdığı beş pyesi bir-birinin ardınca Bakının "Meydan" ve Sumqayıtin Dövlət Dram Teatrları tərəfindən səhneleştirilərək, qısa bir zamanda böyük tamaşaçı marağına, sensasiyaya səbəb olmuşdu. Çox nadir hadisə idi ki, yaradıcılığının artıq üçüncü ilində onun ssenari əsasında sovet rejimində qarşı yönəlmüş kəskin süjetli film də çəkilmişdi. Özü də həmin filmdəki müxtəlif xarakterli rollara respublikamızın 10-dan artıq Xalq artisti, o cümlədən məşhur korifey sənətkarlar Həsən Məmmədov, Kamal Xudaverdiyev, Mirzə Babayev, Siyavuş Aslan, Amaliya Pənahova, nisbetən gənc nəsildən olan Yaşar Nuri, Fırengiz Mütləimova, Rəfael Dadaşov, Hacı İsmayılov, Arif Quliyev, Məzahir Süleymanov, Əməkdar artistlər Əjdər Həmidov, Kamil Məhərrəmov, Səməye Sadiqova, Elmira Həsimova, hətta görkəmli kinorejissorumuz Eldar Quliyev və digər sevilən sənətkarlar da cəlb edilmişdilər.

Teatr, dramaturgiya aləminə "qəfil" gəlisişə hamını, xüsusiilə onu yaxşı təmənən sumqayıtları təəccübləndirən Akif Həsənoğlu uzun iller - 90-ci illərə kimi kimya sənayəsində çalışmışdı və o vaxta qədər heç kim inanı bilməzdə ki, Sumqayıtin kimya sənayesində öz yeri, öz çəkisi olan böyük bir tərist rəisi, "məyasi kimyadan yoğulan" Akif Zeynalov (Həsənoğlu təxəllüsünü sonralar götürməşdə) bir gün hamını məhz Sumqayıtlı bağlı çox maraqlı dram asəri ilə heyatlaşdırıb.

O illərdə Akif müəllim özünün rəhbərlik etdiyi, yüksək təşkilatlılığı və bacarığı hesabına maliyyə vəziyyətinin kifayət qədər yaxşı olmasına nail olduğu "Azmənzilsənəyetkintitəmir" Trestinin sayəsində 1987-94-cü illərdə mədəniyyətə, incəsənətə məməkün qədər böyük diqqət və qayğı göstərməye başlıdı.

Ermenilərin Dağlıq Qarabağ iddiası ilə tərəfdikləri təxribatlar nəticəsində soydaşlarımızın qəçqırıq, köçkünlük dövrünün başlaşışın davam etdiyi 1988-90-ci illərdə Akif müəllim özünün rəhbərlik etdiyi təstər elindən-obsasından dərəgin salmış 600 nəfərə qədər adamı (təkcə Sumqayıt üzrəl) işə götürməşdi. O zaman hələ işğal edilməmiş, lakin çətin, ağır günləri ni yaşıyan səhər rayonlarının əhaliyini işlə təmin etmək məqsədilə həmin rayonlarda - xüsusiilə de Laçında, Qubulidə, Qubadlıda, Cəbrayılda təristin 50-dən artıq idarəsini yaratmış, 1500-dən çox adamı işlə təmin etmişdi.

"Dərəsə getmirdim, axşamacan itimizlə, uşaqlarla oynayırdım. 3-cü sınıfıydım, ancaq oxumağı düzəməlli bacarmırdım..."

Məktəbə onu zor-güclə, yalvar-yapışla aparmışdır. Oxumaq istəmirdi. Özü zarafatla deyir ki, "o vaxt 3-cü sınıfı bitirəm də, "hirləzir" qanımdır, uşaq şeirlərini əzberləmək nədi, heç düzəməlli oxumağı da bacarmırdım. Çox "topuy" uşaq idim o vaxt..."

Lakin 5-6-ci sınıflarla sənki əvvəller oxumaq istəmədi, hədər verdiyi üç-dörd ilin "hayfini" çıxmak üçün gece-gündüz mütaliə etməyə, əlinə keçən kitabları "gözünə təpməyə" başlamışdı, ele bil onda oxumaq "açığı" vardi. Qısa müddətde neinki Azərbaycan nağılı və dastanlarını, hətta bir-birinin ardınca M.S.Ordubadının "Qılınc və qələm", V.Hüqo-nun "Səfərlər", Mayn Ridin "Başsız atlı" romanlarını, C.Cabbarlının "Oqtay Eloğlu", S.Vurğunun "Vaqif", V.Şekspirin "Hamlet" pyeslerini və s. oxumuşdu. Axi o, indi əlaçı idil və çalışırı ki, biliyi ilə yaşıdlarından fərqlənsin, üstün olsun.

...Artıq 8-ci sınıfı idid. O vaxtlar neinki Füzulidə, hətta bütün respublikada məşhurlaşmaqda olan ustad xanənde Ağabala Abdulla-yevin bir oğlu - Rövşən Akifə eyni sınıfda oxuyurdu. O, bir gün Akifə deyir ki, nə olsun ki yaxşı oxuyursan, şahmatı ki bilmirsən. Akif

Unudulmuş tanınmışlar

Zəhmət və iradənin ucaldığı insan Və ya alim olmaq istəməyən, "qəfildən" dramaturq kimi peyda olan Akif Həsənoğlu

tövürü pozmadan sakitcə qayıdır ki: "Hə, doğrudan da bilmirəm. Nə olsun ki? Bilirsəsə, məni da övret də". Rövşən razılıq verir və ertəsi gün dərsdən sonra şahmat taxtasını götürüb Akifgilər gelir. Figurların adlarını deyir, onların düzüllşünü, gedişləri izah edir və başlayırlar oynamaya. Və necə olursa, gözlənilmədiyi halda Akif öz "məşqçisine" qalib gelir. Artıq iki ildən sonra - 10-cu sinifdə oxuyanda Akif yeniyetmələr və gənclər arasında birinci dərəcəli şahmatçı idi. Füzuli rayonunda yaşıdları arasında ona qalib gələn yox idi.

Ve təsadüf elə getmişdi ki, 1959-cu ilde o vaxtlar çox məşhur olan "AZİ"-nin - Azərbaycan Dövlət Neft və Kimya İnstitutunun birinci kursunda oxuyarkən şahmat üzrə SSRİ idman ustası, sonralar grossmeyster olan Tatyana Zatulovskyanın şahmat dərəcəsi olan 20 tələbə ilə keçirdiyi seans zamanı Akif heç kəsin gözləmədiyi halda "o boyda" şahmatçı ilə oyunu "heç-heçə" ilə başa vurur. O gündən sonra tələbələr Akifi barmaqla göstərib, qürrələnərək deyirdilər: "Zatulovskyanı udan oğlan odur" (halbuki udamamışdı, "sadəcə" heç-heçə oynamışdı). Beləcə, Akif bir günün içinde institutda "məşhurlaşmışdı".

"Ə, sən nətəri adamsan?... - rektor hirsini cilovlaya bilmədi.- Camaat minnətçi salır, sən isə..."

Akif çox keçmədən institutda da əlaçı oldu (ikinci kursdan başlayaraq şəkli fakültənin "Şəref lövhəsi"nə vurulmuşdu). Lakin o dövrə aile vəziyyətləri o qədər də yaxşı deyildi. Anası işləmirdi, bir ildən sonra hebsən qayılmış atasının maaşı isə ailəni dolandırmağa gülə yetirdi, cəmi 35 manat telebə təqədüd ilə Akifə dənə pul göndərə bilmir, ona köməklilikləri çatmırı. Odur ki, o, səbərsizliklə diplom ala-cığı, işleyib ailəsinə kömək edəcəyi günü gözləyirdi. Diplom müdafiəsi zamanı komissiya üzvləri onun diplom işini yekdililiklə yüksək dəyərləndirmişdilər.

Onlara ali təhsil haqqında diplomların və iş yerlərinə təyinatların verilməsi ilə bağlı institutun akt zalında təmənli mərasim təşkil edilmişdi. Bir neçə qrupdan olan 100-ə qədər məzunə diplomla yanaşı təyinat verərən o zaman ciddiyyətinə, institutda sərt qayda-qanun, nizam-intizam yaratmasına görə adla tanınan məşhur rektor, görkəmli alim, akademik ismailyil İbrahimov ilk olaraq yaxşı oxuyan, diplom müdafiəsində fərqlənmiş 5 nəfərin adını fərqli çəkərək bildirir ki, bu məzunları elmi-tədqiqat işləri aparmaq məqsədilə institutun müvafiq kafedralarında saxlanılaçaqlar. Onlardan biri də Akif olur. Ancaq 100 nəfərin içindən seçilən 5 nəfərdən biri olduğuna görə sevinmək, qürrurlanmaq əvezinə o (özü zarafatla deyir ki, "mən hepənd oğlu hepənd"), gözlənilmədən ayağa qalxıb bildirir ki, 477-ci qrupdan Akif Zeynalov mənəmən, ancaq mən istəmirəm institutda qalım (yeni ki - "beş il oxumuşam, bəsimdir").

Rəktor onun bu "bəyənatına" təəccüb edərək, bir ata kimi ərkək qaydırır ki: "Ə, sən nətəri adamsan? Camaat biziə minnətçi salır ki,

onları institutda saxlayaql, sən isə istəmirən. Bu nə deməkdir? Biz səni gələcəyin alımı kimi görür, elmi işlə məşqül olmağın üçün kafedrada saxlamaq istəyirik, sən isə boyun qaçırısan".

Rəktorun təkidine baxmayaraq, Akif inad edərək, ailə vəziyyətlərinə görə istehsalatda işləmək istədiyini bildirir.

Cəmi 7 ilde "sırvı" mühəndislikdən böyük bir Kimya İstehsalat Birliyinin baş mexaniki vəzifəsinə qədər uzanan yüksəliş yolu

Institutda qalmaq istəməməsi Akife baha başa gəldi, onun təyinat məsəlesi "daşa dirdi". Belə ki, kafedrada qalmaq təklifindən imtina etməsinə baxmayaraq, onu bir neçə gün yənə də dile tutmağa çalışırdılar ki, institutda qalib işləsin. Razılaşmadığı üçün onun təyinat məsəlesi qədən get-gələ salınırı ki, bəlkə "ağlı başına geldi". O isə istəmirdi ki, "ağlı başına gələsin", elmi işçi olsun. Sərbəst olmaq və ailəsinə kömək etmək istəyirdi. Odur ki, bir gün o zaman "Çorni qorod"da yerləşən Kimya Birliyinə gedir. İstehsalatda işləmək, ailəsinə dolandırmaq istədiyini bildirir. Birliyin rəhbəri gənc, istədən məzənən dıqqətə dinləyərək, işləmək üçün onu yeni tikilmədə olan perspektivli Sumqayıt Kimya Kombinatına - əsildində hələ mövcud olmayan, yenicə tikilməyə başlanan müəssisəyə göndərir. Onu növbə mexaniki vəzifəsinə götürürler.

...İllər ötdü, uzanıb gedən boş bir düzənlilikdə onun da bilavasitə iştirakı ilə böyük bir müəssisə yaradıldı - o vaxt ölkə üçün mühüm kimyevi məhsullar istehsal edən nəhəng Kimya Kombinatı.

Ve artıq 1972-ci ilə - 30 yaşında bir neçə müəssisəni birleşdirən "Kimyaşənəye" İstehsalat Birliyinin bütün texniki-texnoloji avadanlığını, "dəmir-dümürünə" başı ilə cavabdeh olan baş mexaniki vəzifəsi ona etibar olunur. Sonralar - 1981-ci ilde o, Sumqayıt Sintetik Kauçuk Zavoduna baş mexanik, 1989-cu ilin yanvarında isə "Azmənzilsənəyetkintitəmir" Trestinə baş direktor təyin edilir.

Adı tamaşaçı "birdən-birə" dönlüb necə dramaturq oldu?

Ədəbiyyata, incəsənətə olan həvəsi ilə o, 80-ci illərdə vaxtaşırı Sumqayıt Dövlət Dram Teatrinə tamaşaşalarına baxırı. Bir deşəfə vaxtı bir nəfər ona xaxınlaraq görüsür və deyir ki, "men neçə vaxtdır fiki verirəm, siz həmişə bizim tamaşaşalarla gəlirsiniz - yəqin müəllimləriniz". O isə deyir ki, "yox, mən mühəndisəm, Kimya Kombinatında işləyirəm, ancaq tamaşaşalar böyük həvəsem, marağım var".

Sən demə, həmin adam bu teatrın baş rejsi, Azərbaycanın Xalq artisti Mərahim Fərzelibeyov imiş. Mərahim müəllimin dediyinə görə, hər dəfə onu tamaşaşılara arasında gərdiyündən yadında qalıbmış. Həmin gündən onların ünsiyyəti, dostluq bəşir. Və bir gün Mərahim müəllim ona deyir ki, "Akif, sən teatrı yaxşı duyursan, maraqlı fikirlərin olur, müşahidə qabiliyyətin də güclüdür. Bəlkə özünə sinay, Sumqayıtlı, kimya ilə bağlı bir pyes yazsan".

İki həftə sonra Akif müəllim rejissor dostunu özünün ilk pyesi - "Mənim ağ şəhərim"lə təəccübəldirir. Pyes ilk dəfə elə Mərahim Fərzelibeyov tərəfindən Bakının "Meydan" Teatrında səhneleştirilirdi. Sonra Sumqayıt Dövlət Dram Teatrında da oynanıldı və sumqayıtlılar bilavasitə tanış olan bir mövzudan bəhs etdiyinə, kimyaçılardan çətin və mürəkkəb, oludurca ağır istehsalat və məşət həyatını, Sumqayıtin ekoloji fəlakətlə öz-üzə qaldığını, SSRİ rəhbərliyinin isə buna laqeydiyini, bığanəliyini eks etdirdiyinə görə tamaşa Sumqayıtda uzun müddət və uğurla nümayiş etdirilir.

Sonralar Akif Həsənoğlu "Yanmış evin na-

ğılı", "Defn", "Qara daş", "Oğurlanmış xalça", "Tənha payız yarpağı", "Qocalar evində", "Dünyaxanım ev axtarır", "Dost qeyrəti" adlı pyesləri ilə tanınır.

"Ağayı, biz ölülərə baxmırıq..."

Üç il əvvəl mayın 26-da Akif müəllim qəfilənən ağır xəstəliyə - insulta dütçər olur. Həkimlər onu sağaltmaq, beyin infarktı sayılan həmin xəstəliyin fəsadlarını, təsirini azaltmaq üçün əllerindən gələn edərək, onun daha da güclənməsinə imkan vermirlər. Uzun müddət yataq xəstəsi olur, əlinin, ayağının serbest hərəkəti məhdudlaşır, əlini arabasında hərəkət etməli olur. Lakin güclü iradəsi, nikbinliyi onu ruhdan düşməyə qoymur.

Ağır xəstə olduğu həmin günlərdə yaxın bir dostu İrəna gedərənən ondan xahiş edir ki, onun beyninin "şəkillərini" də ordakı həkimlərə göstərsin, görək nə məslehət görülər.

Dostu Təbriz klinikalarından birində iki saat növbəyə dayandıqdan sonra yaşlı bir professorun qəbuluna düşür və Akif müəllimin beynin "şəkillərini" ona göstərərək fikrini, məsəhətini öyrənmək isteyir. Professor dıqqətə baxıb, narazı halda qaydırır ki, "ağayı, bu nədir mənə göstərirsiz? Biz ölülərə baxmırıq". Dostu deyir ki, "professor, nə ölü, hansı ölü? Bu adam sağı-salamatdır, sadəcə, hələ müalicədədir". Professor inana bilməyib, təəccüb edərək deyir: "Ola bilməz! Əger o, bu vəziyyətlə doğrudan da sağı-salamatdırsa, daha ona ölüm yoxdur!".

Həyat davam edir

Bu gün artıq kifayət qədər sağlam olan, necə deyərlər, "özü-özünü idarə etəyən" Akif müəllim əmək fəaliyyətini de, yaradıcılığını da davam etdirir və gülə-gülə deyir ki:

- Ölməyənə var ki? Ondan asan bir şey yoxdur, əlini-ayağını uzat, ölü. Ancaq bacarıb yaşamaq lazımdır. Bunun üçün də ilk növbədə adam gərək iradəli, nikbin olsun. Həc neyə görə ruhanı düşməsin, həyat üçün, yaşayıb-yaratmaq üçün daim mübarizə aparsın!

Bəli, mərdliklə, mətinliklə - kişi kimi ömrəsərək, yena də mənali həyat yaşamaqdə davam edən Akif Həsənoğlunun yazıl-yaratmaq eşi bu gün də güclüdür və biz ona daha güzəl həyat, yaradıcılıq nailiyətləri arzulayaraq, inanıraq ki, o, öz ədəbi uğurları ile yene de oxucuları, tamaşaçıları sevindirəcəkdir.

Rəhman ORXAN

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütüvə İnförmasiya Vəsitiyərinin İnkışafına Dövlət Dəstəyi Fonduunun maliyyəsi əsasında hazırlanıb.